

TEFILAH IN TANAKH

Israel's Chosen Status and the Friday Night Kiddush Controversy

1. Vayikra 23: 2-5

דִּבֶּר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר-תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדֵי:
שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל-מְלֶאכֶה לֹא תַעֲשׂוּ שַׁבַּת הוּא לָהּ בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם
אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר-תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם: בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ...

2. Kiddush for Leil Shabbat

בלחש: וְהָיָה עֶרֶב וְהָיָה בֹקֶר
יוֹם הַשְּׁשִׁי. וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַל
מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ. כִּי בּו שַׁבַּת מְכַל מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:
סָבְרִי מְרֻנָּן וְרַבְּנָן וְרַבּוֹתֵי:
בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרָא פְרִי הַגֶּפֶן:
בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְרָצָה בָנוּ. וְשַׁבַּת קִדְּשׁוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן הִנְחִילָנוּ. זָכְרוֹן לְמַעֲשֵׂה
בְּרֵאשִׁית. (כִּי הוּא יוֹם) תַּחֲלֵה לְמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ זָכַר לַיְצִיאַת מִצְרָיִם. (כִּי בָנוּ בְּחֵרֶת וְאוֹתָנוּ קִדְּשַׁת מְכַל הָעַמִּים) וְשַׁבַּת
קִדְּשָׁה בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן הִנְחִילָנוּ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' מִקְדֵּשׁ הַשַּׁבַּת:

SHABBAT: REMEMBERING GENESIS OR EXODUS?

3. Pesachim 117b

אָמַר רַב אֲחָא בְרַ יַעֲקֹב: וְצִרְיָה שִׁיזְכִּיר יְצִיאַת מִצְרָיִם בְּקִידוּשׁ הַיּוֹם. כְּתִיב הֲכֹא: "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם". וְכְתִיב הַתָּם:
"זָכֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבַּת לְקַדְּשׁוֹ"

4. Abudraham, Shabbat Maariv, 11

ואומר שליח צבור ברכה זו שהיא מעין שבע ברוך אתה ה' אלקינו ואלקי אבותינו וכו' אל עליון קונה שמים וארץ ... ומניח
בקדושה לעם מדשני עונג ... זכר למעשה בראשית ... ואינו אומר זכר ליציאת מצרים ואע"פ שכתוב גבי שבת וזכרת כי
עבד היית במצרים מפני שעיקר מצות שבת אינה אלא על שם ששבת כי השבת היא קודם יציאת מצרים.
אבל בקדוש של שבת הוא מזכיר שניהם.
ובקדוש יום טוב אינו אומר כי אם זכר ליציאת מצרים בלבד כי המועדים לא נצטוו בהם אלא זכר ליציאת מצרים לא זכר
למעשה בראשית.

5. Tosefot Rid, Pesachim 117b

צריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום – כבר הוכחתי למעלה דמדאורייתא אינו אלא מה שאנו אומרים בתפילה ועל
הכוס הוא מדרבנן, ובכל המועדים אנו מזכירים יציאת מצרים בקידוש היום של תפלה אף על פי שאנו מזכירין בקידוש
שעל הכוס, אבל בשבת בקידוש הכוס אנו אומרים זכר ליציאת מצרים ובקידוש התפילה אין אנו אומרים אותו. וקשיא לי
למה לא ניתקן לאומרו בשבת בתפילה שהוא עיקר הקידוש מן התורה וגזירה שוה בשבת גמרינן לה וימים טובים ילפי
משבת ואמאי בימים טובים אמרינן ובשבת לא אמרינן.

6. Rashbam, Pesachim 117b

צריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום - בין בכוס בין בתפלה של שבת

7. Tur Orach Chayyim 271:10

זכרון למעשה בראשית: פירוש שאנו שובתים ביום ששבת בו הקב"ה אחר תכלית מעשה בראשית תחלה למקראי קודש: שהשבת מוזכר תחלה בפרשת המועדים קודם לכולם
זכר ליציאת מצרים: אפשר לומר שהשבת תחלה למקראי קדש שהם זכר ליציאת מצרים...

8. Torah Temimah, Shmot 20:8

זכור את יום השבת. אמר רב אחא בר יעקב, וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום... אבל אני תמה ומתפלא מאד, מי מלל לרבנותינו דרב אחא בר יעקב איירי כאן בכלל לענין שבת, בעוד שבכל הסוגיא הזאת לפנינו ולאחריה לא נזכר מענין יום השבת, ורק איירי מפסח ומנוסח ההגדה של פסח והלל ותפלות אך ורק של פסח ותו לא, וא"כ אין ספק לדעתי שרב אחא בר יעקב איירי גם הוא לענין פסח, והיינו שצריך להזכיר יצי"מ בקידוש היום של פסח בגז"ש זכור זכור משבת, דכמו בזכירה דשבת כתיב לקדשו ודרשינן שם שצריך להזכיר השבת בקידוש היום [כמבואר לפנינו בסמוך] כך הזכירה דפסח צריכה להיות בקידוש היום, ובפ' אמור בפסוק אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש נבאר אי"ה דגם קידוש יו"ט הוי מדאורייתא כמו קידוש של שבת, יעו"ש. וא"כ מכיון דהוי דאורייתא אומר רב אחא בר יעקב דלא די שבליל פסח ובתפלה של פסח צריך להזכיר יצי"מ אלא גם בקידוש היום.

9. Ibn Ezra, Devarim 5:14

זכרת כי עבד היית והניח עבדך על כן צוך ה' אלהיך לעשות כן ביום השבת והטעם למנוחת העבד

- האבן עזרא כתב כפשוטו, דשבת עצמו הוא זכר למעשה בראשית, ושביתת העבד בשבת הוי זכר: Aruch HaShulchan OC 271:26
ליציאת מצרים

10. Rambam, Moreh Nevuchim 2:31

"זכרת כי עבד היית במצרים וגו'... תתנו לנו תורת השבת וצוותו אותנו לשמרו הוא עלול נמשך לעילת היותו עבדים במצרים אשר לא היינו עובדים ברצוננו ובעת שחפצנו ולא היינו יכולים לשבות... שני הענינים, האמנת דעת אמת – והוא חידוש העולם המורה על מציאות האלוה בתחלת מחשבה ובעיון הקל – וזכור חסדי האלוה עלינו, בהניחנו "מתחת סבלות מצרים"..."

11. Tosafot, Pesachim 117b

למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים – לכך קבעו זכר ליציאת מצרים ושמעתי מהר"מ שיש במדרש לפי שבמצרים עבדו בהם בישראל בפרך ופר"ך בא"ת ב"ש וג"ל שהם מלאכות ארבעים חסר אחת וכשנגאלו ממצרים הזהירם על השבת לשבות מאות' ל"ט מלאכות.

12. Rashash, Pesachim 117b

ולי יל"פ עפ"י הא דאיתא בש"ר פ"א בפסוק וירא בסבלותם שמשא תקן לישראל לנוח ביום השבת וזכר ליצי"מ היינו עבודת מצרים עיין מהרש"א.

13. Ramban, Devarim 5:15

... אם יעלה בלבך ספק על השבת המורה על החדוש והחפץ והיכולת תזכור מה שראו עיניך ביציאת מצרים שהיא לך לראיה ולזכר הנה השבת זכר ליציאת מצרים ויציאת מצרים זכר לשבת כי יזכרו בו ויאמרו השם הוא מחדש בכל אותות ומופתים ועושה בכל כרצונו כי הוא אשר ברא הכל במעשה בראשית...

SHABBAT AND CHOSENNESS

14. Machzor Vitri, 132

והאי נמי דמדכרינן בקידושין דשבת בחירא כד' **כי בנו בחרת. היינו משום יציאת מצרים** דא' בסמוך לו. כדאמרי' כי הוא יום תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים כי בנו בחרת. נמצא דדינא הוה למימ' אתה בחרתנו בשבת. ולברך בקידוש אשר בחר בנו. אי לאו משום טעי כדפרי'

15. Beit Yosef Orach Chayyim 271:14

... הטעם שאין אנו אומרים בקידוש אשר בחר בנו לפי **ששבת ניתן במרה ועדיין לא בחר בנו לגמרי עד אחר נתינת התורה**

16. Rabbi Jonathan Sacks, Koren Siddur, p. 774

Unlike Shabbat, which recalls pre-history (creation) and the end of history (ultimate redemption), the festivals recall specific moments within history... Hence the reference to the Divine choice of Israel as the people who, through their singular history, bear witness to the role of God in history

17. Shaar Ha'Kavanot, Kiddush Leil Shabbat

ובספר הזהר בפר' בראשית נתבאר בפירוש כי יש ע' תיבות בסדר ויכולו ובסדר הקידוש -- ל"ה תיבין בויכולו, ול"ה תיבות בקידוש. ולכן אותם הנוהגין לומר אחר תיבות "זכר ליציאת מצרים" **"כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים ושבת קדשך כולי" -- הם טועים טעות גמור, כי מוסיפין בחשבון התיבות. ואין לומר סדר גירסא זו אלא בקידוש של יו"ט בלבד. והטועים העתיקוהו משם בסדר הקידוש של שבת.**

- Zohar, Pinchas v629:
... ע' אפין. הא ע"ב. ולקבל תרין גוונים דין, איהי זכור ושמור דשבת, וע' תיבין דקדוש ויכל"ו, הא ע"ב.

18. Magen Avraham, OC 271:22 (ref. OC 21:10)

כי מתחילין יום הששי. ועוד להשלים ע"ב תיבות שבקידוש ולפ"ז א"ל כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים ויש שמתחילין ויכולו השמים וחושבין זכור ושמור בשנים ע"ש בס"ה ובתיקוני שבת כתב שהוא ע' תיבות ולכן כ' שלא לומר **ג"כ כי הוא יום ול"נ שאין לשנות שום מנהג כי לכל מנהג יש טעם ויסוד דוק ותשכח** וגם י"ל שהזהר קאמר דדי על קידוש של תפלה שהיא אלהינו ואלהי וכו' שהוא ג"כ ל"ה תיבות עמ"ש ס"ו זה:

19. Arukh HaShulchan, OC 271:26

מניין התיבות של קידוש נמצא בספרי הקבלה, שצריך להיות ע' תיבות... ולפי זה אין צריך לומר 'כי הוא יום' ולא 'כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים'. אמנם אנחנו נוהגים לאומרם, וחלילה לשנות שום נוסחא... ולעניות דעתי... והם ע"א כנגד סנהדרין דמשה על גביהן, וכן הוא בסנהדרין שלמעלה ודו"ק

20. Machatzit HaShekel Orach Chayyim 271:53

ול"נ שאין לשנות ובשו"ת חנוך ב"י סי' ח' הביא בשם הגאון מהר"י אולמא ז"ל המתחילים ויכולו שיהיה מנין ע' תיבות מ"מ י"ל כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים שהם ז' תיבות וגם כי הוא יום זה (כן הוא נוסחתו) שהן ד' תיבו' ויחד הם י"א תיבו' כי נגד זה חסרים מהמספר ע' תיבות י"א תיבות אחרו' כי חושבים ע' תיבות מעיקר מטבע הברכה ולא הפתיחה והחתימה וא"כ חסר בתחל" הברכה ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שהן שש תיבות ולבסוף יחסר ברוך אתה ה' מקדש השבת שהם ה' תיבות הרי יחד י"א תיבות ונשאר מכוון ע' תיבות וכמו שאין חושבים לענין ברכות פה"ג אע"פ שהוא בכלל הקידוש ע"ש שהאריך ואם כן ה"ה למאן דמתחיל יום הששי להשלים ע"ב י"ל כן אולם נוסחתינו הוא כי הוא יום ולא יותר וא"א יום זה א"כ חסר תיבה אחד לזה י"ל לענ"ד דמצרפים לזכור ושמור והואיל ובדיבור אחד נאמרו אין אנו חושבים אותו כי אם לתיבה אחת ויהיה לפ"ז המספר מכוון:

21. Aruch Ha'Shulchan 271:28

... יש מתרעמים על הנוסח 'כי בנו בחרת וכו'. ואני תמה על טעם זה, דאם כן גם בפסח לא נאמר 'אתה בחרתנו', שהרי נפקדו על הפסח במצרים קודם מרה. ועוד, שהרי מזמן יציאת מצרים נבחרנו כדכתיב: "ולקחתי אתכם לי לעם וגו'" (שמות ז. ז). ועוד, דכבר בארנו בריש סימן רמ"ב דעל שבת שייך יותר לומר שבחר בנו, מפני שבשבת כל הברואים שייכים, שהיא זכר למעשה בראשית, מה שאין כן המועדים אין להם שייכות כלל ע"ש.

אמנם האמת דבכל יום שייך לומר 'אתה בחרתנו', וראיה ברורה לזה שהרי אנו אומרים בכל יום בברכת התורה: 'אשר בחר בנו מכל העמים וכו'. והטעם דבשבת יש הקדמות אחרות בתפ"י(י) לה שייך לשבת לבד, כמו 'אתה קדשת' וכן כל תפלות שבת כידוע. אבל ביום טוב אין לנו מה להקדים זולת 'אתה בחרתנו' שהוא עניין כולל בכל יום ובכל עת ובכל שעה. ובקידוש אנו אומרים 'כי בנו בחרת', וזהו טעם על הקודם: על מה שאמרנו 'ושבת קדשו באהבת וברצון הנחילנו, זכרון למעשה בראשית'. וקשה, אם כן הרי זה שייך לכל הברואים, לזה אומרים: 'כי בנו בחרת' - לתת רק לנו את השבת, וכמ"ש בסימן רמ"ב. וביום טוב בקידוש אומרים: 'כי בנו בחרת' גם כן על קודם: 'וקדשנו במצותיו' מפני מה - מפני 'כי בנו בחרת', אבל באמת בשבת שייך זה יותר מבכל המועדים, וכמ"ש שם. (כן נראה לי ברור בס"ד)

21. Tosfot, Chagigah 3b

אמרינן במדרש שלשה מעידין זה על זה ישראל ושבת והקדוש ב"ה

- Shiurei Berachah (Chida) 271, quoting Rabbi Menachem Azariah of Fano

22. R' Samson Raphael Hirsch, Horeb, chapter 21

The Sabbath, the first day on which God withdrew from active creation to invisible guidance of the universe and on which the earth was laid open for man's government, thus became the symbol of man's appointment by God... the Sabbath was [later] transferred to the nation through which God wished to demonstrate to erring mankind His sovereignty and man's real task. Therefore His nation..., which it became by means of the redemption from Egypt..., the Sabbath now became the symbol of God's rule of the world and of Israel and of the task of the Jew as man and as Israelite"

23. Beit Yosef Orach Chayyim 271:14

... הטעם שאין אנו אומרים בקידוש אשר בחר בנו לפי ששבת ניתן במרה ועדיין לא בחר בנו לגמרי עד אחר נתינת התורה

- Mekhilta DeRabbi Yishmael, Shemot 15:25
שם שם לו חק ומשפט - "חק", זה השבת; "ומשפט", זה כבוד אב ואם. דב"ר רבי יהושע. רבי אלעזר המודעי אומר: "חק", אלו עריות, שנאמר: "לבלתי עשות מחקות התועבות" (ויקרא י"ח:ל). "ומשפט", אלו דיני אגסין, ודיני קנסיות, ודיני חבלות.

24. Shmot, Chapter 16

(א) ויסקעו מאילים ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סיני אשר בין אילם ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני ליצאתם מארץ מצרים. (ב) [וילוונו כל עדת בני ישראל ... ויאמר י"י אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם וילקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתך אם לא. (ה) והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום. (ו) ויאמר משה ואהרן אל כל בני ישראל ערב וידעתם כי י"י הוציא אתכם מארץ מצרים. ... והיה ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמב לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה. (כג) ויאמר אלהם הוא אשר דבר י"י שבתון שבת קדש לי"י ... ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לי"י היום לא תמצאוהו בשדה. (כו) ששית ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו. ... וישבתו העם ביום השבעי. ... ויאמר משה זה הדבר אשר צוה י"י מלא העמר ממנו למשמרת לדרתכם למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציא אתכם מארץ מצרים

25. Talmud Bavli, Brachot 39b

אמר רבי אבא ובשבת ח"יב אדם לבצוע על שתי ככרות. מאי טעמא? — "לחם משנה" קתיב.